

Voorwoord

Op 7 april 1909 schreef de Amerikaan Robert Edwin Peary (1856-1920) in zijn dagboek: *'The Pole at last!!! The prize of three centuries, my dream and ambition for twenty-three years. Mine at last'*. Uit de woorden van Peary spreekt euforie over het verwezelijken van een lang gekoesterde droom. Het bereiken van de noordpool vergde ongekennde inspanningen. Peary maakte gebruik van sledes met honden ervoor, was van top tot teen gehuld in bont en bouwde iglo's. Hij moest de arctische winter zien te doorstaan, waarin de temperatuur beneden de -50°C kwam. De competitie tussen Peary en poolreizigers uit andere landen om als eerste de geografische noordpool te bereiken werd in de verschillende naties op de voet gevolgd. In de Verenigde Staten ging een persoonlijke controversie echter de boventoon voeren. Frederick F. Cook (ook Amerikaan) beweerde de pool eerder te hebben bereikt en de strijd om het nationale heldendom werd uitgevochten in de pers. Het was deze heldenstatus waar het Cook en Peary om te doen was.

Tijdens de *age of discovery* van de veertiende tot de zeventiende eeuw, werden voor het eerst op grote schaal ontdekkingsreizen ondernomen. De namen van personen die aan deze reizen verbonden waren, kennen wij nu nog allemaal. Het beeld van de heldhaftige, onverschrokken ontdekkingsreiziger die grote moeilijkheden overwint om zijn doel te bereiken raakte wijdverspreid door de opkomst van de drukpers. Het werd een rolmodel dat bijvoorbeeld Peary tot de verbeelding sprak. Hij had grote bewondering voor ontdekkingreiziger Christoffel Columbus (1451-1506). Zijn heldenstatus zou volgens Peary alleen te overtreffen zijn door de bedwinger van de noordpool. De kostbare expedities die vanaf de veertiende eeuw op steeds grotere schaal werden ondernomen stonden echter niet in het teken van de heldhaftigheid van de ontdekkingsreiziger, deze was slechts een afgeleide van het eigenlijke doel. De meeste expedities werden ondernomen om land in kaart te brengen, te koloniseren of te veroveren. Er waren echter ook expedities die werden ondernomen in het kader van wetenschappelijk onderzoek of verspreiding van religie.

Expedities zijn van alle tijden, maar de redenen om er op uit te trekken zijn niet altijd dezelfde. Reizen waren vaak met grote onzekerheid omgeven en de consequenties ervan moeilijk te overzien. Waar die reislust vandaan kwam en de consequenties van die reis, op persoonlijk en maatschappelijk vlak, zijn de centrale thema's in deze editie van *Groniek*.

Voorwoord

Rolf Strootman gaat in het eerste artikel in op de beweegredenen van Alexander de Grote (356 v. Chr.-323 v. Chr.) voor zijn expeditie naar het oosten. Centrale vraag is of hij gedreven werd door een onbestemd verlangen naar het onbekende, door de Grieken *pothos* genoemd. Strootman besteedt daarbij aandacht aan de rol van Alexanders eigen propaganda in de beeldvorming over zijn expedities en verschillende historiografische visies daarop. Hij komt tot de conclusie dat Alexander de Grote, die vaak als uniek wordt aangemerkt, in een bredere historische context en langere traditie is te plaatsen.

In het tweede artikel gaat Thyge Bro in op de motieven van een pionier uit de Arabische wereld: Ibn Battuta (1325-1369). Oorspronkelijk vertrok Battuta uit Tanger (Marroko) om de *Hadj*, de pelgrimstocht naar Mekka af te leggen. Hij keerde pas dertig jaar later terug en bereisde in de tussentijd delen van Afrika, Azië en Europa. Bro gaat in op de transformatie die Ibn Battuta maakte van pelgrim naar reiziger naar tourist.

Het derde artikel richt zich op een heel ander type expeditie. Klaas van Berkel bespreekt de oorzaken van het betrekkelijk late begin van Nederlandse wetenschappelijke expedities naar Indië. De grootste en belangrijkste expedities dateren allemaal uit de late negentiende en begin twintigste eeuw. Dit terwijl de Nederlandse koloniën als een belangrijke bron van nieuw te analyseren materiaal en nieuwe kennis konden dienen.

Louwrens Hacquebord geeft in het vierde thema-artikel een weergave van de ontdekkingsgeschiedenis van het noordpoolgebied. Centraal staan de beweegredenen van verschillende poolreizigers door de eeuwen heen. Van het zoeken naar nieuwe handelsroutes tot een nationalistisch geïnspireerde race om het bereiken van de geografische noordpool. In dit artikel wordt ook teruggekomen op de eerder genoemde controverse tussen Peary en Cook aan het begin van de twintigste eeuw.

In het vijfde thema-artikel behandelt Rod Pyle een nieuw type expedities: de Apollo expedities naar de maan in de jaren '60 en '70. De beweegredenen om deze expedities te ondernemen lagen misschien nog niet zo ver van de 'aardse' expedities vandaan, maar de consequenties waren van heel andere aard. Pyle stelt de oorzaken en gevolgen van deze Apollo expedities centraal en stelt dat het tijdperk van de ruimte expedities nog niet voorbij hoeft te zijn.

Het Supplement opent met de vaste rubriek 'Hoog van de toren'. Hierin pleit redacteur Margriet Fokken voor een bredere bewustwording van het historisch belang van erfstukken. Zij stelt dat foto's, films, dagboeken en

andere persoonlijke bronnen een plaats verdienen bij een archiefinstelling en niet bij het grof vuil horen te belanden.

Jan Drentje weidt in de rubriek 'Persoonlijkheden' uit over zijn fascinatie voor de Nederlandse staatsman Thorbecke. De ontwikkeling van Drentje als historicus is verweven met zijn onderzoek naar het leven van Thorbecke. Het ging daarbij volgens Drentje niet in de eerste plaats om Thorbecke als persoon, maar vooral om het denken waar hij voor stond.

In de rubriek 'Historisch Erfgoed' schrijft Hans Renner openhartig over het stempel dat de communistische dictatuur in Tsjechoslowakije heeft gedrukt op zijn leven en dat van anderen en spreekt zijn verbazing uit over de taaiheid van de communistische erfenis: 'de communistische littekens in het menselijk gedrag'.

De redactie wenst u veel leesplezier!